

forekomst af bolle-å i originalortografien) karakteriseres som "bidende", "ikke uden lune", "ganske rammende" m.v., men uden grundlæggende kildekritik. Som antydet afstedkommer terminologisk uklarhed indimellem forståelsesmæssig diffusitet. En nedtagelig (til forskel fra en fast) scene, f.eks. til brug i rådhusalen, benævnes således konsekvent 'ambulant' – som er termen for de omrejsende teaterselskaber til forskel fra stationære ensembler. Om det teater, som i 1791 blev etableret på Odense Rådhus, siges bl.a., at kulisserne var opstillet "i ret vinkel og efter en lige linje bagud." Men tegningen på samme side viser skråstilte lede kulisser i forskudt linje bagud. Bogen er i øvrigt smukt tilrettelagt og illustreret, dog uden at det visuelle materiale bidrager afgørende til formidlingen – således afbildningen af en regning med den uddybende billedtekst "Bogtrykker Friedrich Wilhelm Seeringhausen leverede adskillige tryksager til Hofteatret på Gottorp Slot, mens Frederik Ahlfeldt-Laurvig var direktør".

Det er ikke ganske klart, hvilken målgruppe, bogen henvender sig til. På den ene side oplyses det f.eks. systematisk, at *Hamlet* er en tragedie, der tales om "den berømte forfatter Gotthold Ephraim Lessing" o.l. På den anden side anføres tyske citater og et enkelt latinsk uoversat (mens der er problemer med franske titler og termer, såsom "et såkaldt tableaux vivant"). Overordnet set fremstår den som en sammenstilling af en stor mængde data, der formidles punktvis, undertiden anekdotisk, undertiden problematisk, uden bæredygtig akkuratelse i detaljen og perspektiv i helheden. Den går aldrig rigtig analytisk til biddet eller i dybden i f.eks. repertoire-, institutions-, identitets- eller kulturhistorisk henseende. Og bliver dermed desværre, sin gode intention om at blive en "milepæl" til trods, ikke et kvalificeret bud på en nutidig tilgang til (udkants)-teaterhistorien.

Bent Holm

Anne Haslund Hansen, *Nieubrs Museum: souvenirs og sjaldenbeder fra Den Arabiske Rejse 1761–1767* (København: Forlaget Vandkunsten, 2016). 256 pp. [Även tillgänglig på engelska som *Nieubr's Museum. Artefacts and Souvenirs from the Royal Danish Expedition to Arabia 1761–1767*]

I januari 1761 lämnade en vetenskaplig expedition, sedermera känd som "Den Arabiske Rejse", Köpenhamn. De fem forskarna och deras upppassare hade Yemen på Arabiska halvön som huvudmål, men resan kom också att omfatta en lång rad andra länder i östra Medelhavsområdet och västra Asien där särskilt Egypten, Indien, Iran, Irak, Israel och Syrien bör nämnas. Expeditionen genomfördes i dansk regi, på initiativ av den tyske orientalisterna Johann David Michaelis och med inspiration bl.a. från Carl von Linnés modell för vetenskapligt resande. En av Linnés mest framstående elever, botanikern och zoologen Peter Forsskål, ingick också i den multinationella och mångdisciplinära forskargruppen, men främst har företaget kommit att förknippas med den tyske kartografen Carsten Niebuhr (1733–1815) eftersom han ensam överlevde resan och kunde återvända till Danmark i november 1767. Under de följande åren publicerade Niebuhr flera skrifter om expeditionen och de länder den genomkorsat, ett arbete där hemförda samlingar av naturalier, handskrifter, etnografika och (andra) antikviteter spelade stor roll.

Egyptologen och museihistorikern Anne Haslund Hansens bok *Nieubrs Museum* är inte primärt en skildring av resan till Arabien, och inte alls av de naturvetenskapliga samlingarna eller manuskripten, utan av de i vid mening kulturhistoriska föremål vilka i undertiteln beskrivs som "souvenirer och rariteter". Under läsningen blir det efter hand tydligt hur väl denna formulering avspeglar ett av bokens bärande teman: att många av de artefakter från resan som en gång var oansenliga vardagssaker eller massproducerade souvenirer efter hand fått stort historiskt eller etnografiskt värde

genom att få eller inga andra kända exempel på dem existerar idag. Till detta värde bidrar också att det i många fall finns information om var och när föremålen samlades in, vilket gör att de kan placeras i tid och rum på ett sätt som är ovanligt för många motsvarande europeiska 1700-talssamlingar. Uppgifterna finns dock inte enkelt samlade någonstans, utan de är utspridda i en mängd olika skriftliga och visuella källor från expeditionen som genom åren har tenderat att behandlas separat från själva föremålen i historieskrivningen, trots att de ursprungligen hängde nära samman. Genom att återupprätta detta samband – ett omfattande och tidsödande arbete – möjliggörs det som enligt baksidestexten är bokens huvudsyfte, att vara "en fortälling om genstande og deres betydning".

I samlingarna från expeditionen finns en viss tyngdpunkt på egyptiska föremål, totalt knappt fyrtio stycken av varierande ålder, varav det mesta är gravgods från ca 500–30 f.Kr. Andra större grupper utgörs av ett drygt åttiotal äldre och nyare mynt från Mellanöstern samt ca 30 etnografiska föremål i form av "religiøst udstyr, tekstiler och brugsgenstande" (51) från olika länder. Dessutom finns ett antal objekt av blandad karaktär såsom fossiler, ruinfragment, (halv)ädelstenar, geologiska stenprover med mera. En särskild kategori består av muslimska och kristna pilgrimssouvenirer från Irak respektive Israel/Palestina, till exempel "bönekakor", rosenkransar och crucifix. Någon exakt siffra för det totala antalet bevarade föremål från expeditionen anges aldrig, men det torde vara i storleksordningen ett par hundra objekt av den typ volymen behandlar.

Boken består i huvudsak av dels en introducerande och kontextualiserande inledning på ett fyrtiotal sidor, dels en utförlig redovisning av föremålen i 38 separata avsnitt av varierande längd. I många fall grupperar sig dessa ganska tydligt, men implicit snarare än uttalat, till lite större kluster av texter om föremål som är inbördes relaterade, men i princip är varje av-

snitt en fristående och självbärande enhet. Där dokumenteras dels själva artefakterna och vad vi vet idag om deras ursprung och innebörd, dels diskuteras deras proveniens samt hur resenärerna uppfattade dem och deras betydelse. Dessa korta nedslag ges en sammanhållande ram genom inledningens redogörelser för expeditionen och samlingarna, deras historiska sammanhang och tidigare forskning i ämnet. Boken är genomgående mycket rikt illustrerad med Torben Eskerods nytagna färgfotografier av föremålen, samtida teckningar och målningar vilka i många avsnitt tar upp mer än hälften av utrymmet.

Ambitionen är alltså främst att skildra objekten och deras historia, men genom att studera detta sammanhang får vi också inblickar i periodens samlande, ett tema som väckt intensivt intresse i forskningen på senare år. Därvidlag betonar författaren betydelsen av såväl lokala medhjälpare – vars insatser ofta förtogs i källorna – som internationella nätverk av kontakter och infrastruktur för insamling och hemtransport av materialet. Haslund Hansen beskriver också kortfattat de olika turerna i föremålets institutionella historia från expeditionens tid fram till idag, då flertalet återfinns på Nationalmuseet i Köpenhamn. Vidare nämner hon nyttotänkandet som ett inslag i den danska vetenskapen, och att det fanns en latent spänning mellan detta inhemska fokus och intresset för exotiska antikviteter som egyptiska mumier (även om det i just det fallet också fanns föreställningar om att dessa kunde användas för medicinska ändamål).

Det är inte möjligt att på några få sidor ge rättvisa åt de många aspekter av samlingarnas historiska ursprung, 1700-talets vetenskapliga resande och uppfattningar om "Orientens" i dåtid och nutid, och mycket annat därtill som behandlas i boken. Delvis beror det på bredden i innehållet, delvis att texten mer kan ses som en mosaik av små men täta kunskapsfragment ur vilken en helhetsbild successivt växer fram, än som en monografisk framställning

strukturerad utifrån en handfull centrala teser eller påståenden. Med nödvändighet blir det också så, att var och en av de många frågor som berörs måste behandlas ganska kortfattat. Den inledande diskussionen om olika typer av vetenskapliga expeditioner under 1700-talet, spänningen mellan ekonomiska motiv och jakten efter "kuriosa", dubbelheten i intresset för såväl vardagsföremål som dyrbara rariteter och så vidare kan därför inte bli särskilt djupgående. I föremålsgenomgången blir dock de korta nedslagen, den långa raden av komprimerade miniessäer, istället en tillgång för att begripliggöra varje (grupp av) objekt och förklara vad det egentligen betyder på olika plan: för sina skapare i ett mer eller mindre avlägset förflutet, för sina insamlare i mitten av 1700-talet och för det tidiga 2000-talets läsare. Det är en fascinerande och lärorik resa, väl värd att följa till slut.

Kenneth Nyberg

Ruth Hemstad & Bjørn Arne Steine (red.), *Overgangstid: forargelse og forsoning høsten 1814*, Oslo Studies in Legal History 12 (Oslo: Akademisk Publiserings, 2016). 226 s.

1814 var et turbulent og skelsættende år i norsk historie, og tohundredårsjubilæet i 2014 blev følgelig fejret efter alle kunstens regler. Centralt stod mærkedage som 14. januar, hvor Frederik 6. afstod Norge til kongen af Sverige, og det hele kulminerede den 17. maj, dagen hvor rigsforsamlingen på Eidsvoll vedtog grundloven og derefter valgte Christian Frederik til konge. Men det standsede ikke her: en kort sommerkrig med Sverige fulgte og endte med våbenhvilen ved Moss-konventionen af 14. august, hvorefter Norge skulle være i union med Sverige, men med udstrakt selvstyre, herunder bibeholdelse af grundloven. Ved fejringen af 1814-jubilæet har begi-

venhederne frem til 14. august naturligt nok stået i centrum. Men de følgende måneder var imidlertid nok så afgørende og dramatiske: et overordentligt storting blev valgt for et gennemføre unionen med Sverige. Den 4. november vedtog det endeligt ikke blot grundlovsændringerne, man accepterede tillige Christian Frederiks abdikation og valgte Sveriges kong Carl 13. til norsk konge.

Det er denne 1814-slutfase, der bliver behandlet i bogen *Overgangstid*, hvor jubilæet altså følges til dørs. Bogen er en publicering af indlæggene ved et seminar i november 2014, der var arrangeret af Norsk Folkemuseum og Universitetet i Oslo i samarbejde med Stortinget.

Jan Eivind Myhre lægger for med et bidrag om Christiania, der i 1814 blev Norges hovedstad. Det var mest udtryk for stiafhængighed, forstår man: Christiania havde i dansketiden været anset for Norges hovedby, her residerede statholderen og her lå en række centrale institutioner. Men mange både nordmænd og besøgende udlændinge fandt dog byen primitiv og provinsiel så at sige i forhold til f.eks. Bergen. Efterhånden voksede Christiania dog med hovedstadsrollen både m.h.t. indbyggertal og fysisk bymiljø.

Christiania er også skueplads for Monica Mørchs artikel, der handler om, hvordan byens katedralskole blev gjort til Stortingets mødested. Overhovedet kunne man forestille sig, at bogen dens tilgang taget i betragtning overvejende ville være Christianiafikseret. Men det er den ikke udelukkende. Værkets længste artikel er skrevet af Bente Engelsen og handler om det nordligste Norge, Finmarken og Nordlandene og disses "fraliggenhet". Selv om disse provinser nu kom tættere på deres hovedstad end i dansketiden, så betød den fortsat lange afstand, at informationerne om både valget til Eidsvollforsamlingen og til det ekstraordinære storting først nåede frem her så sent, at man ikke kunne nå at afholde valg tids nok til at disse provinser kunne blive repræsenteret. Ind-